

Весна Капор

... А НИЈЕ ЛАКО БИТИ ДОБАР ЧОВЈЕК

Саша Кнежевић, ... и *груђе приче*,
Матична библиотека Источно Сарајево, 2023.

Полазећи од претпоставке да је свет пун прича, и да читалац има своје веродостојне приче које га чине целовитим, Саша Кнежевић написану збрику бележи и нуди као допуну, ненаметљиво, али ипак сугестивно књижевности и читаоцу. Изабравши смело да испред самог наслова стави три тачке, додајући непретенциозно наслов *и груђе приче* заправо буди не само знатижељу, већ и потребу да се забележено прочита. И не само прочита, него проживи – испоставиће се током читања.

Кроз девет прича које се размотавају, заправо распростиру кроз време, писац чини да све испричано делује као један запис, у неколико тематских сегмената повезаних тек асоцијативним мотивима/деталима или овлаш изреченим примедбама. Оно што повезује приче, тематски различите јесте засењена атмосфера и начин приповедања који се и кад прича тече из првог и из трећег лица стапају у један глас – носталгичан и, наоко, незаинтересован за саме догађаје и утиске који из забележеног произлазе. С тим у вези, може се рећи да је писац сабрао парчиће света, одбачене и потиснуте каже и сећања (не само и нужно своја) као нешто што сасвим сигурно не може да нестане, али кад се сабере и запише, онда неизоставно чини живот у свим својим валерима. Иако временски не покривају исти период, оне се просторно тичу људи и света, сасвим сигурно можемо то рећи, андрићевских простора. У свету ових прича, кроз које се осећа дух једног поднебља дотичу се важне и велике теме – суживота људи различитих етничких и верских припадности, који вековима деле животни простор и чији животи под различитим околностима чине једну заједницу. Саша Кне-

жевић, спорадично, кроз ткиво неколико прича, помињући одређене ситуације говори о том важном, прећутаном, и испоставиће се ма колико трагичном, ипак, суштинском елементу и исходшту живота на вечито узбурканом простору Босне. Писац није резонер, не приповеда да би делио савете нити себе поставља на узвишену тачку ауторитета – он просто пише, јер ако не запише, иако је све у вечности – замешће се траг и на овом свету истаћиће се оно што је по његовом суду вредно памтити. Међутим, оно што чини привлачност овог рукописа јесте непретенциозност – начин приповедања, искоса, са стране, тако да све делује да је можда могло и да се не приповеда, и баш ту, у том парадоксу, између потребе за бележењем и осећаја да су ово скрајнуте приче, без којих се може – лежи тачка ослонца и снага ових приповести.

Оно што веже све приче јесте и дух оновремености. У исписаним редовима има ветра и магле који нису од овог света – једна врста омаје прати јунаке и атмосферу сваке приче, неvezано за њено историјско време. Такође кроз приче се осећа и дух народне фантастике, запажају фолклорни мотиви, као и повезаност са српском књижевноћу минулих времена. Приказијући време социјализма Кнежевић, без обзира на идеологију која се помиње као нешто пролазно и небитно, уноси кроз дијалоге или нараторске цртице дух потиснутих народних веровања као потпуно реалну димензију чије се остварење осећа у неизреченом. Рецимо, у причи „Све смрти баба Руже”, може се рећи да су сажети сви приповедачки и стилски поступци које писац користи (а заправо је и свака прича огледало живота у малом). Ту се мешају сеоски и градски начин живота, обичаји, ново време, чиновници и сељани – напосто дух олимпијског шехера, како приповедач каже, као мехур унутар кога се све, по закону револуције морало променити, али је у дубини духа и свести остало исто. Дух шехера не може променити никаква олимпијада, никакав социјализам – исконско, архетипско траје напоредо и, често, бива суштинско за разрешење многих ситуација.

Сви јунаци прича, с једне стране, типични су представници помињане средине, њених назора и обичаја. Ипак, свако од њих има неку специфичну особину, налази се у самосвојној ситуацији или стању – и то их чини особеним, чини их измештеним из стварности – а опет, потпуно уроњеним у њу. Између прве приче „Анксиозност у чаши меда” и завршне „Црв” – читалац има осећај да се у сваком моменту налази међу актерима – да се све збива у безвремености, а истовремено га у стварност враћају опаске везане за одређене хронотопе и историјски и просторно. Прва прича односи се на расељавање Срба после Дејтона, провучено не само кроз општу несрећу већ и личну судбину наратора, његову неостварену и немогућу љубав *на чијем колону једна*

стара раница њодсећа на Косово. У причи „Зави чај” и „Бурек је пита”, такође се приповеда о личном, док се поред главне приче која прати јунаке плете мрежа живота и смрти – под сенком рата. У обе приче суживот различитих нација бива нешто сасвим природно као што и оно што следи кад нарасте мржња делује исто тако.

Андрићевски чвор пулсира у свакој причи и оно неизречено заправо је оно што је писац хтео да акцентује.

Такође, хумор, специфичан за простор дешавања прича, и иронијски моменат важна су одлика Кнежевићевог приповедања. Нема живота без хумора за човека наших простора, па тако и јунаци ових прича, и у најтежим моментима имају снаге за то. У причи „Црв” тешкој, раздирућој у којој се, како професорка Сања Мацура бележи „мијешају прошлост и садашњост, стварност и магновење и у којој кохезиони мотив црва симболично обухвата слику живота изниклог из бившег, показало се лажног, мира и спокоја”, јунаци приповести, налазе моћи да једни друге, на измаку живота и снаге, понижени и мучени, ободре каквом доскочицом. У овој причи, сам јунак, који ниже сећања и догађаје, не без иронијске носталгије за минулим животом, причајући о оцу изговара: „мој стари ни за кога није рекао да није добар човјек, зато су га ваљда одмах и убили”.

И прича „Зави чај” поред личне и породичне хронике има једну изузетну хуморну црту која се већ у наслову назначује. Унук-приповедач преузима на себе старање о деди и да би му олакшао болест и разбио старачки очај, доноси „чај” за пушење, који лечи, и то постаје њихов ритуал, а кроз ту причу заправо се бележи друштвена и породична историја о времену дугог „клања и орања”.

Дакле, оно што суштински одређује ову књигу јесте причање живота, пулс обичног човека – преломљен као једина трајна вредност у различитим историјским и идеолошким менама. Живот се живи, то је подразумевајуће, остало је све споредно и издржава се. Сви међуљудски односи, љубав, комшијски суживот, одрастање, смрти, прељубе, пријатељства – све је ту као наноси у времену и све то чини историју људског трајања. Изговорене су овде многе реченице, успутно као велика истина, али као што је већ речено – без жеље да се резонира. Ипак, оно што се намеће кроз атмосферу прича јесте неисказана мисао – осећај да је нужно бити човек. Она коначно бива обликована и изречена у првом лицу приповедања у причи „Црв”, која затвара књигу. Бележећи страдања Срба у сарајевским затворима, главни јунак, приповедач, причајући о свом убијеном оцу, те помињући како је помагао свима без разлике на веру и нацију, сећа се како је своју несебичност често правдао речима: Он је добар човјек. И сам приповедач додаје, „а бити добар човјек није лако”. И ова мисао изречена на крају обухвата атмосферу и

догађања, описује и сабира суштину сваке од исписаних прича, она је везна нит кроз коју промичу и јунаци и време.

Много је тога наговештено, много је знакова које треба испратити унутар ових прича које аутор предлаже као дометак бури света и времена.